BIBLIOTECA OECONOMICA
Serie nouă

Ioana Sorina Mihuț

Spre convergență economică într-o lume a divergențelor

BIBLIOTECA OECONOMICA
Serie nouă

Presa Universitară Clujeană

IOANA SORINA MIHUȚ

SPRE CONVERGENȚĂ ECONOMICĂ ÎNTR-O LUME A DIVERGENȚELOR

Referenţi ştiinţifici:

Prof. dr. Mihaela Luţaş
Prof. dr. Gheorghe Ciobanu
Conf. dr. Mircea T. Maniu

ISBN 978-973-595-748-3

© 2014 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parţială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

IOANA SORINA MIHUȚ

SPRE CONVERGENȚĂ ECONOMICĂ ÎNTR-O LUME A DIVERGENȚELOR

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2014

Cuprins

Lista figurilor și tabelelor, cuvinte cheie, abrevieri **11**

Introducere **17**

Capitolul 1. Creșterea economică – conceptualizare, instrumente de măsurare și particularități **23**

1.1. Conceptul de creștere economică 23

1.2. Creștere economică vs. dezvoltare economică 27

Capitolul 2. Factori determinanți ai creșterii economice **31**

2.1. Factori economici endogeni 32

2.1.1. Resursele naturale 32

2.1.2. Capitalul uman 36

2.2. Factori exogeni-endogeni 43

2.2.1. Progresul tehnologic 43

2.2.2. Gradul de deschidere al economiei 46

2.3. Factori exogeni 49

2.3.1. Investițiile străine directe 49

2.4. Factori non-economici 54

2.4.1. Factori politici 54

2.4.2. Factori sociali și psihologici 55

Capitolul 3. Modele de creștere economică **57**

3.1. Modele clasice de creștere economică 59

3.1.1. Adam Smith și rolul pieței în creșterea economică 60

3.1.2. Ricardo, Malthus și viziunea pesimistă asupra creșterii economice 62

3.1.3. Teoria moderată a creșterii economice a lui John Stuart Mill 63

3.2. Modelul Harrod–Domar 63

3.3. Modele neo-clasice de creștere economică 65

3.3.1. Modelul Input–Output de creștere economică 65

3.3.2. Modelul lui Solow 67

3.3.3. Modelul lui Swan 69

3.4. Modele de creștere economică endogenă 71

3.4.1. Modele de creștere economică unisectoriale. Modelul lui Romer 71

3.4.2. Modele de creștere economică multisectoriale. Modelul lui Lucas 72

3.4.3. Orientări înspre viitor ale teoriilor de creștere economică 73

Capitolul 4. Analiza criteriilor de convergență în procesul de adoptare a monedei euro 75
4.1. Conceptul de convergență 76
4.1.1. Convergența în cadrul unei economii vs. convergența la nivelul economiilor 79
4.1.2. Convergența în termeni privind ratele de creștere vs. convergența privind nivelul veniturilor 80
4.1.3. Convergența Beta (β) vs. convergența Sigma (σ) 80
4.1.4. Convergența absolută vs. convergența condițională 82
4.1.5. Convergența globală vs. convergența regională 83
4.1.6. Convergența veniturilor vs. convergența factorilor de producție 84
4.1.7. Convergența deterministică vs. Convergența stohastică 85
4.2. Drumul către Euro 86
4.3. Costurile și beneficiile aderării la UEM 88
4.3.1. Beneficii ale introducerii monedei euro 89
4.3.2. Costuri ale introducerii monedei unice 94
4.4. Zona monetară optimă 96
4.4.1. Abordarea clasică a zonei monetare optime 99
4.4.2. Evoluții recente cu privire la teoria zonei monetare optime 101
4.5. Tratatul de la Maastricht și criteriile de convergență nominală 104
4.5.1. Criteriile de convergență nominală stabilite prin Tratatul de la Maastricht 105
4.5.2. Criteriul privind stabilitatea prețurilor 106
4.5.3. Criteriul de convergență nominală privind rata dobânzilor pe termen lung 108
4.5.4. Criteriul de convergență nominală privind ratele de schimb 109
4.5.5. Criteriul de convergență nominală privind disciplina bugetară 112
4.5.6. Critici privind criteriile de la Maastricht și alte aspecte de convergență 113

Capitolul 5. Provocări ale monedei euro – cadrul formal de aderare stabilit prin criteriile de convergență de la Maastricht 117
5.1. Cadrul general privind convergența la nivelul Uniunii Europene 120
5.2. Îndeplinirea criteriilor de convergență nominală de către noile state membre ale zonei euro 125
5.3. Analiza îndeplinirii criteriilor de convergență la zona euro a țărilor candidate 126
5.4. Gradul de îndeplinire a criteriilor de convergență nominală de către Slovenia 130
5.4.1. Sincronizare ciclurilor de afaceri 130
5.4.2. Costuri și beneficii ale adoptării monedei euro în Slovenia 132
5.4.3. Îndeplinirea criteriilor de convergență nominală de către Slovenia 133
5.4.4. Îndeplinirea criteriului privind rata inflației 134

5.4.5. Îndeplinirea criteriului privind rata dobânzilor pe termen lung 136
5.4.6. Îndeplinirea criteriului privind rata de schimb 137
5.4.7. Îndeplinirea criteriului privind disciplina bugetară 140
5.4.8. Experiența Sloveniei în adoptarea monedei Euro – un model de succes pentru țările aspirante 141
5.5. Gradul de îndeplinire a criteriilor de convergență nominală de către Malta 142
5.5.1. Sincronizarea ciclurilor de afaceri 143
5.5.2. Costuri și beneficii ale adoptării monedei euro în Malta 144
5.5.3. Îndeplinirea criteriului privind rata inflației.. 146
5.5.4. Îndeplinirea criteriului de convergență privind rata dobânzilor pe termen lung 148
5.6.5. Îndeplinirea criteriului privind cursul de schimb 149
5.5.6. Îndeplinirea criteriilor privind disciplina bugetară 150
5.6. Gradul de îndeplinire a criteriilor de convergență nominală de către Cipru 152
5.6.1. Sincronizarea ciclurilor de afaceri 153
5.6.2. Costuri și beneficii ale adoptării monedei euro în Cipru 154
5.6.3. Îndeplinirea criteriului privind rata inflației.. 155
5.6.4. Îndeplinirea criteriului privind rata dobânzilor pe termen lung 157
5.6.5. Îndeplinirea criteriului privind cursul de schimb 158
5.6.6. Îndeplinirea criteriului privind disciplina bugetară 158
5.7. Gradul de îndeplinire a criteriilor de convergență nominală de către Slovacia 160
5.7.1. Sincronizarea ciclurilor de afaceri 161
5.7.2. Costuri și beneficii ale adoptării euro în Slovacia 161
5.7.3. Criteriul privind rata inflației... 164
5.7.4. Criteriul privind rata dobânzilor pe termen lung 166
5.7.5. Criteriul privind rata de schimb 167
5.7.6. Criteriul privind diciplina bugetară... 168
5.8. Gradul de îndeplinire a criteriilor de convergență nominală de către Estonia 170
5.8.1. Sincronizarea ciclurilor de afaceri 171
5.8.2. Costuri și beneficii ale adoptării monedei euro în Estonia............................... 173
5.8.3. Îndeplinirea criteriului privind rata inflației.. 174
5.8.4. Îndeplinirea criteriului privind rata dobânziilor pe termen lung 175
5.8.5. Îndeplinirea criteriului privind rata de schimb 176
5.8.6. Îndeplinirea criteriului privind disciplina bugetară 177
5.9. Măsurarea impactului recentei crize financiare asupra indicatorilor de convergență nominală din noile state membre ale UE 178
5.10. De la convergența sub aspectul criteriilor de la Maastricht la cea reală...... 189

Capitolul 6. Convergența reală – reper al sustenabilității în cadrul economiilor noilor state membre ale Uniunii Europene **191**
6.1. Testarea convergenței Beta 191
6.1.1. Convergența absolută sau necondiționlă 194
6.1.2. Convergența condițională 196
6.1.3. Cluburi de convergență 197
6.2. Perspectivele noilor state membre asupra convergenței 198
6.3. Metodologia testării convergenței Beta 201
6.4. Testarea convergenței Sigma 205
6.4.1. Evoluția convergenței Sigma exprimată prin intermediul coeficientului de variație 205
6.4.2. Testarea reprezentativității convergenței Sigma – Metodologia Phillips și Sul (2007, 2009) 210
6.4.3. Modelarea testului log–t 215
6.5. Estimarea convergenței cu ajutorul coeficientului Gini 219
6.6. Estimarea perioadei de timp necesară pentru realizarea convergenței 221
6.7. Trenduri actuale în reducerea decalajelor dintre economii – Convergența între noile state membre ale zonei euro și media Uniunii Europene 225
6.8. Interconexiunea dintre criteriile nominale și cele reale privind convergența 228
6.8.1. Efectul Balassa–Samuelson 230
6.8.2. Efectul Linder – modificări privind comportamentul consumatorului 232
6.8.3 Testarea empirică a corelației dintre convergența nominală și cea reală 233

Capitolul 7. Factorii determinanți ai creșterii economice și convergenței la nivelul noilor state membre ale Uniunii Europene – o abordare utilizând metodologia panel GMM **237**
7.1. Metodologia utilizată 237
7.2. Metodologia panel GMM sistemic 242
7.3. Rezultate empririce 253
7.3.1. Rezultate privind caracteristicile variabilelor și principalele corelații dintre acestea 253
7.3.2. Rezultate panel GMM sistemic 254

Concluzii și propuneri finale **259**

Referințe bibliografice **267**

Anexe **283**

Introducere

În condițiile unei lupte continue și asidue pentru supremație și recunoaștere internațională, economiile contemporane se află în postura deloc privilegiată de a surprinde noi tehnici, instrumente sau metode care să le asigure un avantaj considerabil în fața principalilor competitori. Obiectivul primordial al fiecărei economii este asigurarea unei stabilități în ceea ce privește mediul economic, care datorită interconexiunii extrem de ridicate cu alte componente ale sistemul global conduce la performanță. Performanța, fie că ne referim la cea economică, financiară sau instituțională este un indicator absolut al abilității de adaptare la schimbările macroeconomice frecvente, iar odată îndeplinit acest indicator următorul pas firesc este cel al creșterii economice și al convergenței.

Creșterea economică acompaniată de un grad înalt de convergență reprezintă una din principalele provocări ale arhitecturii mondiale moderne. Complementaritatea celor două procese continuă să suscite interesul economiștilor, politicienilor, sociologilor, oamenilor de afaceri sau a simplilor cetățeni, fiind omniprezentă în cadrul activității economice curente. Recenta criză economico-financiară, care a determinat o reconstrucție a întregului sistem economic, financiar și nu în ultimul rând social contribuie la o sporire a importanței acordată acestui subiect în cadrul teoriilor economice.

Prezenta lucrare intitulată *"Spre convergență economică într-o lume a divergențelor"* își propune pe de-o parte analiza factorilor determinanți ai creșterii economice în cadrul economiilor emergente din Europa Centrală și de Est, pornind de la considerații de ordin teoretic cu privire la aspecte generale privind modelele de creștere economică, iar pe de altă parte investigarea gradului de convergență la nivelul acestui grup de țări ținând cont de elementele definitorii ale fiecărei economii în parte. Aceste două aspecte ar trebui să constituie în opinia noastră pilonii de bază ai construcției economice moderne a căror ignorare conduce la dezorganizare și haos.

Lucrarea de față tratează aspecte extrem de actuale privind evoluțiile economiilor emergente din cadrul noilor state membre ale Uniunii Europene însistând asupra analizei principalelor strategii adoptate de acestea în vederea îndeplinirii obiectivului principal, acela al dobândirii statutului de membru al zonei euro. Paralel analizei procesului de convergență, atât din perspectivă nominală cât și reală, lucrarea abordează și aspecte privind viteza cu care se realizează procesul de convergență, dar este diagnosticat în același timp și gradul de sincronizare al principalelor politici de natură monetară, financiară și instituțională ale acestor țări la Uniunea Europeană.

Îmbinarea tuturor acestor elemente constituie un argument însemnat în favoarea evidențierii ***importanței și actualității*** ariei de cercetare.

Obiectivul central al prezentei lucrări îl constituie analiza stadiului de convergență al noilor state membre care au aderat la Uniunea Europeană în cadrul valurilor de aderare din 2004 (Cipru, Malta, Polonia, Ungaria, Slovacia, Slovenia, Letonia, Lituania, Estonia, Cehia) respectiv 2007 (România și Bulgaria),[1] anexată determinării factorilor principali responsabili pentru valorile înregistrate de ratele de creștere la nivelul acestor economii. De asemenea, având în vedere complexitatea temei abordate, am urmărit testarea ipotezei conform căreia apartenența la o structură supranațională cum este Uniunea Europeană constituie un factor stimulant al creșterii economice, respectiv al convergenței sustenabile.

În vederea îndeplinirii cu succes a obiectivul general avut în vedere, o serie de ***obiective specifice*** au constituit parte integrantă a lucrării dintre care amintim:

- Prezentarea aspectelor teoretice cu privire la conceptele de *creștere economică* și *convergență* prin raportarea la studiile de specialitate în domeniu;
- Reliefarea principalilor factori determinanți ai procesului de creștere economică surprinși în cadrul lucrărilor de referință ce tratează acest subiect precum și a modelelor de creștere economică care au marcat dezvoltarea principalelor teorii economice;
- Prezentarea principalelor metodologii de cuantificare a stadiului de convergență respectiv divergență la nivelul economiilor și testarea acestora la nivelul grupului de noi state membre ale Uniunii Europene.
- Întreprinderea unui studiu empiric pe baza metodologiei de tip panel GMM privind principalii factori responsabili pentru ratele actuale de creștere economică de la nivelul Uniunii Europene, cu focalizare asupra statelor emergente din Europa Centrală și de Est.

Motivația alegerii respectivei teme a constituit-o încercarea de a identifica elementele generatoare de diferențe dintre economii și mai mult dacă strategiile și politicile curente urmate de fiecare economie în parte contribuie la intensificarea procesului de convergență sau dimpotrivă amplifică și mai mult decalajul existent între economii.

În vederea unei corecte derulări a procesului de elaborare a prezentei lucrări, în concordanță cu cerințele metodologice existente la nivel academic, o varietate de ***metode de cercetare*** au fost angrenate înspre valorificarea direcțiilor principale ale lucrării. O primă categorie este reprezentată de utilizarea cuplului de analiză ***inducție***

[1] Croația care a devenit stat membru al Uniunii Europene în 2013 nu a fost inclusă în eșantionul de analiză.

și deducție. Această analiză calitativă ne-a permis evidențierea evoluțiilor remarcabile ce au avut loc în cadrul teoriilor referitoare la conceptul de creștere economică respectiv convergență (capitolele 1–3). O tehnică reprezentativă a analizei calitative o reprezintă ***analiza comparativă,*** care ne-a furnizat cadrul de referință în formularea aprecierilor cu privire la gradul de îndeplinire a criteriilor de convergență nominală de către noile state membre ale zonei euro, respectiv a celor de natură reală pentru grupul celor mai recente state care au obținut statutul de membru al Uniunii Europene (capitolele 4–6). Pentru a adăuga profunzime studiului științific dar și în vederea susținerii cu date reale a aspectelor dezbătute la nivel teoretic, am utilizat ***modelarea econometrică*** atât cu ajutorul programului informatic Eviews 7.0 cât și Stata 11.0 care ne-a permis formularea unor concluzii privind nivelul de convergență reală în rândul noilor state membre ale Uniunii Europene prin intermediul testării ipotezelor de convergență Sigma și Beta, validării rezultatelor convergenței Sigma prin aplicarea metodologiei Phillips și Sul, stabilirea gradului de interconectivitate dintre convergența reală și nominală și a principalelor canale ce stau la baza acestei conexiuni și în final aplicarea metodologiei panel GMM în vederea stabilirii factorilor care concură la conturarea procesului de creștere economică a economiilor din Europa Centrală și de Est (capitolele 6–7).

Structura lucrării este diseminată pe parcursul a șapte capitole care urmează o ordine logică de abordare, pornind de la aspecte de ordin teoretic care permit încadrarea temei în spectrul general al ariei de cercetare și continuând cu cele de ordin empiric care au rolul de a investiga aplicabilitatea modelelor teoretice în cadrul economiei contemporane reale. Astfel dacă în prima parte am urmărit furnizarea unor răspunsuri la o serie de întrebări extrem de interesante precum: *Ce reprezintă creșterea economică? Care au fost principalele modele care au marcat evoluțiile teoriilor de creștere economică? Care sunt factorii prezenți în cadrul acestor modele? Ce presupune convergența între economii? Care sunt elementele diferențiatoare ale convergenței nominale respectiv reale?,* în partea a doua, cea alocată studiului empiric am vizat clarificarea unor incertitudini legate de: *Contribuie integrarea economică la intensificarea convergenței respectiv creșterii economice la nivelul economiilor? Sunt recentele valuri de aderare factori stimulativi ai performanțelor economice ale noilor state membre? Care este mixul optim de factori ce determină reducerea decajelor dintre economii și îmbunătățirea standardelor de viață?*

În cele ce urmează vom realiza o prezentare succintă a structurii lucrării:

Primul capitol intitulat "***Creșterea economică – conceptualizare, instrumente de măsurare și particularități***" își propune, într-o primă fază, expunerea sub aspect evolutiv a principalelor definiții și interpretări acordate acestui concept de-a lungul timpului, precum și analiza comparativă a ceea ce numim creștere respectiv dezvoltare

economică. Acest demers permite evidențierea complexității existente în jurul acestui concept dar și a controverselor cu privire la instrumentele de măsurare, canalele de transmisie sau rolului deținut la nivel micro sau macroeconomic.

Cel de-al doilea capitol intitulat "***Factori determinanți ai creșterii economice***" abordează la nivel teoretic spectrul deosebit de amplu referitor la ceea ce determină ca o economie să înregistreze ritmuri rapide de creștere și dimpotrivă, alte economii să stagneze sau să se situeze pe pante descendente. Conturarea unei dihotomii cu privire la acest aspect a reprezentat o adevărată provocare ținând seama de multitudinea de clasificări existente în rândul studiilor de specialitate, respectiv a caracteristicilor proprii ale fiecărei economii care determină ca ordinea și componența acestora să difere de la o economie la alta. Mai mult, recenta criză economico-financiară a condus la o reconfigurare a acestor factori, care trebuie în perioada actuală să ia în considerare și efectele devastatoare resimțite la nivel global. Menționăm că această clasificare înglobează doar o mică parte din principalii factori care stau la baza creșterii economice a unei economii, fiind cei mai des întâlniți și dezbătuți în cadrul modelelor de creștere economică elaborate în decursul timpului.

Capitolul al treilea intitulat "***Modele de creștere economică***" este tributar aceleiași metode de abordare din capitolele anterioare, urmărind prezentarea evoluțiilor principale și a coordonatelor de bază ale teoriilor economice de creștere economică. Aceste modele constituie un bun exemplu al gradului de dinamizare al economiilor în decursul timpului surprinzând elementele definitorii ale epocilor în care au fost elaborate.

În capitolul al patrulea intitulat "***Analiza criteriilor de convergență în procesul de adoptare a monedei euro***" preocuparea principală a fost reprezentată de reliefarea principalelor evoluții cu privire la conceptul de convergență dar și a principalelor costuri și beneficii pe care apartenența la o structură integrativă cum este Uniunea Europeană le generează asupra economiilor implicate, respectiv dacă acest pas intensifică sau nu convergența în rândul economiilor participante. De asemenea am insistat asupra considerentelor care au stat la baza introducerii criteriilor de convergență nominală cunoscute sub numele de criteriile de la Maastricht, respectiv a necesității de reformare a acestora ca urmare a evoluțiilor economice recente.

Capitolul cinci intitulat "***Provocări ale monedei euro – cadrul formal de aderare stabilit prin criteriile de convergență de la Maastricht***" analizează sub aspect comparativ strategiilor implementate în rândul noilor state membre ale zonei euro respectiv, Slovenia, Slovacia, Cipru, Malta și Estonia în vederea îndeplinirii criteriilor de la

Maastricht.[2] Această analiză poate constitui un cadru de referință pentru statele aspirante la acest statut, incluzând în această categorie și România și reprezintă adevărate modele de performanță economică. Suntem în același timp conștienți de diversitatea structurilor economice caracteristice fiecărei economii în parte, însă ajustarea acestor modele în funcție de necesitățile și obiectivele țării în cauză pot constitui un punct de plecare înspre dezvoltarea unor modele proprii de succes.

Capitolul șase "***Convergența reală – reper al sustenabilității în cadrul economiilor noilor state membre ale Uniunii Europene***" extinde aria dezbătută în capitolul anterior prin investigarea la nivel empiric a gradului de convergență reală dintre economiile noilor state membre, prin intermediul unor metodologii de cercetare intens dezbătute în literatura de specialitate precum convergența Sigma, convergența Beta, Indicele Gini, metodologia Phillips și Sul. Complementar acestora am urmărit furnizarea unor date cu privire la viteza de convergența la nivelul eșantionul de țări amintit, respectiv testarea ipotezei prin care criteriile nominale, în particular rata inflației manifestă sau nu o influență asupra celor reale.

Ultimul capitol "***Factorii determinanți ai creșterii economice și convergenței la nivelul noilor state membre ale Uniunii Europene – o abordare utilizând metodologia panel GMM***" constituie în opinia noastră elementul de noutate al acestei lucrări, în sensul că se fundamentează pe testarea tuturor aspectelor discutate anterior la nivel teoretic și evidențierea acelor factori responsabili de creștere economică și convergență la nivelul noilor state membre ale Uniunii Europene. Rezultatele modelării econometrice sunt în asentimentul celor furnizate de studiile de specialitate similare precum și de modelele de creștere economică consacrate. Aceste rezultate pot fi considerate piloni ai viitoarelor politici elaborate de guvernele naționale ale țărilor aflate în poziția de stat aspirant la statutul de membru al zonei euro, luând în considerare faptul că evidențiază pe baza datelor furnizate de organismele și instituțiile internaționale instrumentele care asigură un traseu lin spre o economie prosperă. Cu toate acestea trebuie să ținem seama și de limitele prezentei cercetări determinate de existența unor factori cu caracter neprevăzut care pot conduce la o reconfigurare a întregului sistem, exemplul cel mai elocvent în acest sens fiind recenta criză economico-finaciară.

În încheierea prezentului demers științific se regăsesc considerațiile finale ce pot fi desprinse în urma ansamblului de cercetări întreprinse precum și direcțiile viitoare ce vor fi urmate luând în considerare faptul că lucrarea de față constituie doar

[2] Letonia care a adoptat moneda euro la data de 1 ianuarie 2014 nu a fost inclusă în eșantionul de analiză.

punctul de plecare în cunatificarea unor aspecte atât de complexe și în același timp actuale precum creșterea economică și convergența.

O schematizare a studiului științific curent poate fi redată astfel:

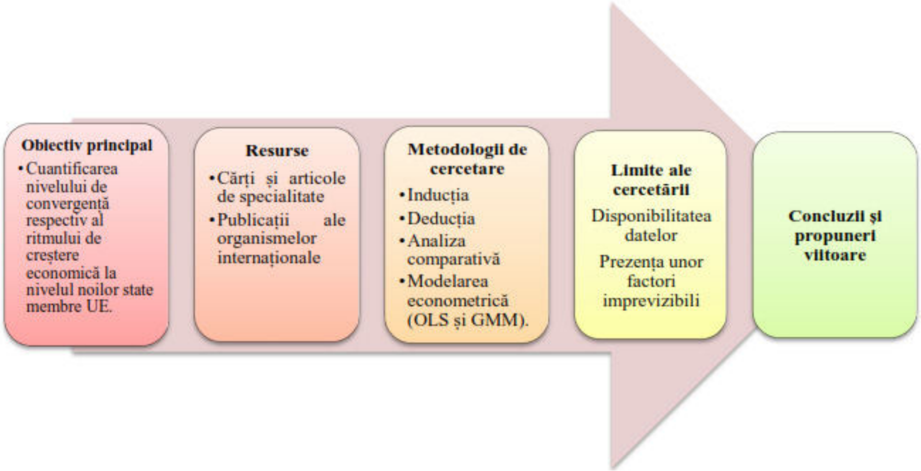

Concluzii și propuneri finale

Armonizarea intereselor noilor state membre în vederea alinierii la standardele generale impuse de Uniunea Europeană constituie un deziderat extrem de important avut în vedere de către autoritățile naționale cu sprijinul celor existente la nivel comunitar. Schimbările frecvente care au avut loc în structura economiei mondiale constituie un bun indicator al gradului sporit de dinamizare al economiilor. Mai mult, perioadele de recesiune și declin economic, deși generatoare de dezechilibre, în unele cazuri extrem de grave, pot fi percepute în anumite situații, ca fiind generatoare de progres. Acest fapt este argumentat de nevoia de adaptare care presupune elaborarea de noi politici și strategii pentru a fi în măsura de a evolua.

Ansamblul eforturilor concentrate înspre găsirea de noi soluții de restabilire a echilibrului și, mergând mai departe, de înregistrare a unor niveluri crescute de perfomanță conduce în final la ***creștere economică***. Procesul de globalizare care afectează astăzi economiile de pretutindeni, considerat ca fiind cea mai complexă formă a internaționalizării activității economice, implică în mod absolut atingerea unui nivel înalt de ***convergență*** între economii. Fiind un rezultat al progresului și inovației umane și fundamentându-se în special pe schimburile comerciale și fluxurile financiare, creșterea economică presupune integrarea continuă a economiilor aspect ce poate fi sesizat cu precădere la nivelul UE. Pentru ca acest proces de integrare să se desfășoare în parametrii optimi, se impune existența unui sistem de supraveghere și reglementare supranațional care să coordoneze activitatea fiecărui stat în parte în vederea stabilirii unor politici generale de urmat pentru îndeplinirea unor obiective comune. De-a lungul timpului impactul integrării asupra procesului de creștere economică și asupra convergenței a constituit un aspect mult dezbătut. În accepțiunea lui Iain Begg efectele generate pot fi grupate în trei categorii principale:[431]

- modificări în structura macroeconomică;
- transformări ale pieței forței de muncă;
- efecte induse asupra structurii economiei.

Recentele etape de aderare constituie doar un pas înspre intensificarea convergenței la nivelul noilor state membre ale UE cu structurile comunitare deja

[431] Begg, Iain, (2006), "*Is full participation in the EMU likely to favour or slow real convergence*", publicat în "Living standards and the Wealth of Nations-Successes and failures in real convergence", MIT press, Cambridge, London.

existente. Următorul pas firesc este reprezentat de adoptarea monedei comune, aspect certificat până în prezent de șase noi state membre (Slovenia, Slovacia, Malta, Cipru, Estonia și Letonia). Alte șase state, din rândul noilor state care au aderat la Uniunea Europeană, printre care și România, desfășoară eforturi intense de îndeplinire a tuturor angajamentelor pe care acest important proces le presupune. Referitor la acest subiect, criteriile de convergență de la Maastricht, cunoscute drept criteriile formale pe care un stat aspirant la statutul de membru al zonei euro trebuie să le îndeplinească servesc drept punct de referință.

Dacă ne referim la analiza cost-beneficiu este foarte important ca o țară aspirantă la statutul de membră a UEM și care intenționează să adopte euro să realizeze o evaluare pertinentă a acesteia pentru a vedea dacă obiectivele avute în vedere sunt în concordanță cu avantajele și dezavantajele pe care o astfel de uniune le presupune. În pofida faptului că acestă analiză nu poate fi întreprinsă pe baza unor indicatori cuantificabili, rezultatul acesteia trebuie sa fie până la urmă în favoarea creșterii eficienței activității economice naționale, a performanței și stabilității macroeconomice.

Atunci când luăm în discuție problema criteriilor de convergență putem să formulăm o întrebare extrem de interesantă: Rolul acestor criterii trebuie evaluat doar înainte ca o țară să devină membră a UEM sau continuă și după încheierea acestui proces? Complexitatea acestui răspuns este determinată de modul de abordare. Astfel putem privi acest aspect atât din punct de vedere al criteriilor de natură monetar-finaciară precum rata dobânzii, rata inflației sau cursul de schimb cât și a celor de natură fiscală, în această categorie regăsindu-se deficitul bugetar sau datoria publică. Din punct de vedere al criteriilor monetare armonizarea politicilor naționale este deosebit de importantă doar până în momentul intrării în UEM, după care țările renunță la politicile proprii în vederea adoptării unei politici monetare comune. Dacă avem în vedere criteriile de natură fiscală situația este cu totul diferită, deoarece controlul acestora rămâne în mâinile guvernelor naționale însă cu o strictă supraveghere din partea instituțiilor europene. Criteriile monetar-financiare au un instrument comun de control la nivel comunitar – politica monetară comună, în timp ce criteriile fiscale nu dispun de o astfel de reglementare.

Criteriile de convergență stabilite prin tratatul de la Maastricht au stârnit de-a lungul timpului o serie de controverse datorate atât abordărilor teoretice cât și a analizei empirice. Au fost formulate astfel o serie de întrebări referitoare la rolul acestora în asigurarea stabilității macroeconomice precum și a conexiunii ce se stabilește între aceste criterii și creșterea economică a unei țări. Criteriile de convergență nominală au fost stabilite avându-se la bază o serie de argumente. Ideea principală a fost aceea că o uniune monetară poate exista doar între state care au atins un anumit nivel de convergență nominală care poate fi tradus în atingerea unui grad

ridicat de armonizare al politicilor macroeconomice. Dar oare sunt aceste criterii suficiente în aprecierea capacității unei economii de a renunța la moneda proprie în favoarea uneia comune?

Cu siguranță, complementar acestor criterii, o atenție sporită trebuie acordată unei categorii aparte de indicatori dintre care se desprinde ca importanță PIB-ul/cap de locuitor. Acest indicator este parte integrantă a ceea ce este cunoscut sub numele de convergență reală. Cu toate că aceste criterii nu au o fundamentare stabilită prin intermediul unor tratate, precum cel de la Maastricht, oficialii Băncii Centrale Europene au susținut introducerea acestor criterii, suplimentar celor privind convergența nominală pentru statele din Europa Centrală și de Est care au aderat la UE în 2004 și 2007. Hans Reckers, un oficial al comitetului managerial al Bundesbank, a sugerat în cadrul unei declarații în Financial Times în Septembrie 2000 faptul că aderarea noilor state la UEM să fie condiționată de înregistrarea unei medii a PIB-ului/cap de locuitor la nivelul acestor state membre de 70% din media de la nivelul UE.[432]

Convergența, atât sub apect nominal cât și real, constituie alături de o serie de alți factori complementari una din premisele impetuos necesare funcționării eficiente a oricărei uniuni monetare și cu atât mai mult a celei existente la nivelul Uniunii Europene. O întrepătrundere armonioasă a mecanismelor de funcționare existente la nivelul zonei euro se dovedește a fi extrem de importantă atât pentru statele membre ale acesteia cât și pentru statele aflate în afara zonei euro sau în curs de adoptare a monedei comune datorită gradelor crescute de interconectivitate ale acestor economii. Existența unei vaste literaturi de specialitate în acest domeniu ne-a permis conturarea unor cadre de referință privind diferitele metodologii de evaluare a gradului de convergență dintre economii precum și factorii determinanți ai acestui proces coroborat cu cel de creștere economică. Punctul nodal al acestui demers științific l-a constituit furnizarea unor răspunsuri la o serie de întrebări care continuă să suscite interesul economiștilor, politicienilor, oamenilor de afaceri sau a simplilor cetățeni a Uniunii Europene și anume: *Care este stadiul actual al convergenței la nivelul Uniunii Europene*? *Constituie convergența un factor stimulat al creșterii economice*? *Care este mixul optim de politici ce asigură un grad de convegență sustenabil*?

Pe parcursul prezentei lucrări unul din obiectivele centrale a constat în evaluarea gradului de convergență dintre aceste economii. Principalele ipoteze de lucru au fost următoarele:

[432] Rostowski, Jacek (2003), "*Economic convergence and EMU membership*", Successes and failures in real convergence, National Bank of Poland, disponibil la http://www.nbp.pl/konferencje/radisson/Mowcy/rostowski/rostowski_paper.pdf.

- Ipoteza 1. Noile state membre de la nivelul Uniunii Europene converg unul spre celălalt în termeni privind ratele de creștere ale PIB-ului/cap de locuitor.
- Ipoteza 2. Gradul de convergență dintre economii s-a intensificat odată cu integrarea în Uniunea Europeană și, mai mult, odată cu adoptarea monedei comune.

În vederea validării ipotezelor formulate următoarele metode de cercetare au fost utilizate:

- Testarea convergenței Sigma prin intermediul coeficientului de variație și a convergenței Beta cu ajutorul modelării econometrice folosind programul Eviews 7.0.
- Validarea rezultatelor de convergenței Sigma prin intermediul unei metodologii de factură recentă, metodologia Phillips și Sul, utilizând același program informatic.
- Stabilirea conexiunilor dintre convergența nominală și convergența reală prin intermediul unei regresii simple prelucrată cu ajutorul programului Eviews 7.0 între variabila dependentă, nivelul comparabil al prețurilor și variabila explicativă, PIB/cap de locuitor.
- Determinarea vitezei de convergență la nivelul noilor state membre prin estimarea numărului de ani necesari realizării unei convergențe sustenabile între noile state membre și media Uniunii Europene prin intermediul analizei deterministice.
- Analiza comparativă a diferitelor strategii de adoptare a monedei comune de către noile state membre ale zonei euro.
- Identificarea factorilor determinanți ai creșterii economice și convergenței prin aplicarea unei metodologii GMM, folosind programul STATA 11, metodologie considerată de specialiști ca fiind una dintre cele mai relevante în cuantificarea interdependețelor dintre variabilele instrumentate.

Rezultatele obținute în urma aplicării diferitelor metodologii de testare pot fi rezumate astfel:

- Atât metodologia Sigma cât și cea Beta confirmă ipoteza de convergență dintre economii. Această convergență este cu atât mai intensă cu cât este determinată în rândul statelor care au adoptat recent moneda euro.
- Metodologia Phillips și Sul aplicată în vederea validării rezultatelor obținute prin intermediul convergenței Sigma, confirmă relevanța acestora, așadar gradul de reprezentativitate a valorilor obținute pentru situația actuală a economiei la nivelul noilor state membre este una ridicată.
- În vederea extinderii cadrului de analiză a gradului de convergență dintre diferite economii am propus un model de cuantificare a factorilor principali ai convergenței

și creșterii economice la nivelul noilor state membre, două procese complementare a căror acțiune interferează în dublu sens. Dezvoltarea acestui model se dovedește a fi extrem de utilă în furnizarea unor viitoare politici de orientare a respectivelor țări atât la nivel teoretic cât și empiric. Identificarea principalilor factori care contribuie la sporirea gradului de convergență dintre economii și în final la creștere economică permite factorilor decidenți la nivelul fiecărei economii elaborarea unor strategii care să-și concentreze interesul asupra respectivelor segmente. Infuzia de progres tehnologic fie prin majorarea cheltuielilor cu cercetare dezvoltarea, a gradului de deschidere economică sau prin canalul investițiilor străine directe constituie una din principalele surse de convergență și creștere economică din perspectiva noilor state membre, aspecte demonstrate prin intermediul metodologiei GMM și a căror coeficienți de semnificație au obținut cele mai bune valori. Concentrarea pe dezvoltarea acestor sectoare trebuie să constituie un obiectiv de bază al autorităților naționale de la nivelul acestor economii dacă se urmărește convergența și creșterea economică sustenabilă. Sustenabilitatea pe termen lung este de asemenea extrem de importantă deoarece găsirea unor soluții de compromis care să genereze rezultate doar pe intervale reduse de timp nu constituie o strategie de succes și, mai mult, poate declanșa un angrenaj de efecte negative care ar putea fi resimțite de state după un anumit interval de timp și care pot produce dezechilibre economice masive.

- ✧ Un alt element de consistență al acestei lucrări îl constituie, pe lângă analiza comparativă a celor două tipuri de convergență, stabilirea interconexiunilor dintre acestea. În acest scop am insistat asupra principalelor canale de interconectivitate, respectiv efectul Balassa–Samuelson și efectul Linder cu testarea la nivel empiric a conexiunii privind nivelul comparabil al prețurilor și indicatorul PIB/cap de locuitor, rezultatele furnizate indicând o influență reală semnificativă a evoluției prețurilor asupra PIB-ului la nivelul grupului celor 12 noi state membre ale UE (care au aderat la această structură în 2004 și 2007).
- ✧ Concluzia generală ce poate fi desprinsă în urma acestei analize este aceea că ipotezele privind convergența reală sunt confirmate la nivelul grupului de noi state membre.
- ✧ În ciuda faptului că rezultatele metodelor statistice confirmă ipoteza convergenței la nivelul noilor state membre, trebuie avut în vedere decalajul încă extrem de mare care există între aceste economii și media Uniunii Europene sau a zonei euro, aspect surprins în analiza întreprinsă de noi prin estimarea numărului de ani necesari realizării convergenței. Strategiile viitoare trebuie orientate înspre reducerea îndeosebi a acestor diferențe pentru ca procesul de convergență să fie cu adevărat unul desăvârșit.

Impactul recentei crize economico-finaciare asupra economiilor din Europa Centrală și de Est a condus la o reconfigurare a modelelor de creștere economică, a proceselor de convergență precum și a politicilor economice angrenate în acest scop. Luând în considerare aceste aspecte precum și cele amintite anterior putem concluziona următoarele:

a) calitatea și sustenabilitatea procesului de convergență constituie un indicator esențial al creșterii economice al fiecărei economii;
b) realizarea unei convergențe sustenabile necesită un interval lung de timp;
c) noile state membre ale UE înregsitrează trenduri de convergență între ele însă prin raportare la media UE mai sunt necesare a fi întreprinse numeroase acțiuni.

Aceste considerente trebuie avute în vedere de autoritățile naționale în momentul elaborării fie a strategiilor de adoptare a monedei comune, fie de creștere economică. Abilitatea noilor state membre de a se adapta schimbărilor macroeconomice a fost dovedită de nivelul de convergență ce există între aceste economii. În condițiile actuale această abilitate se va dovedi a fi vitală si va constitui un indicator reprezentativ al progresului economic al acestor țări.

Punctul final al acestei cercetări este marcat de evidențierea principalelor contribuții la literatura de specialitate din domeniu dar și limitelor întâlnite în rândul oricărei cercetări.

Alte contribuții ale autorului complemetare celor prezentate anterior sunt:

- ✦ Structurarea cunoștințelor referitoare la conceptele de creștere economică și convergență prin parcurgerea unei vaste bibliografii care însumează peste 280 de articole și studii de specialitate care ne-a permis prezentarea celor mai relevante lucrări la nivel teoretic privind factorii determinanți ai creșterii economice, respectiv a modelelor de creștere economică prin raportarea la principalele teorii care au marcat secolele XX și începutul sec XXI;
- ✦ Stabilirea unui fir evolutiv privind conceptul de creștere economică, fapt realizat prin extragerea ideilor remarcabile ale diferitelor curente de gândire și ale unor personalități din mediului economic și nu numai respectiv evidențierea caracteristicilor conceptului de convergență;
- ✦ Analiza comparativă a diferitelor strategii urmărite de către noile state membre în procesul de adoptare a monedei euro și formularea unor concluzii privind eficiența modelelor propuse de aceste țări;
- ✦ Furnizarea unor rezultate privind nivelul de convergență reală în rândul noilor state membre ale Uniunii Europene pe baza metodelor de cercetare enunțate anterior;

- Investigarea factorilor principali generatori de creștere economică la nivelul noilor state membre precum și expunerea unor măsuri și politici care pot constitui surse viabile în conturarea strategiilor viitoare de dezvoltare de către autoritățile responsabile.
- Elaborarea pe baza rezultatelor modelării econometrice a unui set de propuneri privind intensificarea procesului de convergență între noile state membre ale UE.

Deși rezultatele obținute au o ancorare profundă în realitățile economice contemporane, trebuie menționate și limitele cercetării întreprinse dintre care amintim accesul dificil la datele cu privire la indicatorii utilizați în modelare corespunzătoare perioadelor anterioare anului de referință (1992), pentru grupul de state considerat; neincluderea unor factori specifici fiecărei economii care pot avea un impact asupra evoluției acesteia cum ar fi schimbări la nivel politic, social, etc.

Luând în considerare toate aceste aspecte trebuie amintit faptul că prezenta lucrare ilustrează doar un fragment al cadrului de analiză pe care abordarea celor două procese îl reclamă și a căror căror impact vizează arii vaste de aplicabilitate. Menționăm de asemenea extinderea ipotezelor de analiză ale prezentei lucrări prin includerea în eșantionul de cercetare și a altor grupuri de țări ce au statutul de membru al Uniunii Europene.

În aceeași serie au mai apărut:

1. **Gabriela Bodea –** *Dezvoltare durabilă 37° C*
2. **Cătălin Postelnicu –** *Migrația forței de muncă în economia globală*

Ioana Sorina Mihuț a absolvit Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor din cadrul Universității Babeș-Bolyai, specializarea Finanțe-Bănci (2008), urmând mai apoi studiile masteratului de Bănci și Piețe de Capital din cadrul aceleiași facultăți (2010). În 2010 a fost admisă ca doctorandă cu bursă în cadrul Școlii Doctorale a Facultății de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, obținând titlul de doctor în Economie și Afaceri Internaționale în anul 2013. Pe parcursul studiilor doctorale, autoarea a beneficiat de două stagii internaționale de cercetare la universități de prestigiu precum Wirtschafts University din Viena și Kingston University din Londra. Domeniile sale de competență vizează creșterea economică, convergența reală și nominală și modelarea econometrică a factorilor determinanți ai creșterii economice. În prezent este asistent universitar în cadrul Departamentului de Economie Politică, beneficiind de asemenea de o bursă postdoctorală și susține seminarii la o serie de discipline coroborate domeniilor de competență printre care Economie europeană, Istoria economiei, Doctrine economice. A elaborat și publicat peste 16 articole indexate în baze de date internaționale, rezultatele cercetărilor sale științifice fiind diseminate prin participarea la peste 17 conferințe și workshopuri organizate de universități din țară și străinătate.

"Probabil că nu există la această oră temă de macroeconomie mai importantă și în același timp mai relevantă pentru contextul românesc contemporan, decât cea a creșterii economice. Am solide argumente pentru a afirma că demersul Ioanei Mihuț este pertinent, consistent și declanșator de interogații cu semnificație aparte. De ce oare România, evaluată în contextul comparativ al Europei Centrale și de Est nu a performat în măsura potențialului real și a așteptărilor legitime ale societății? Această carte surprinde și incită la lectură prin meticulozitate econometrică, acribie teoretică dar și aplomb ideatic, evident mult dincolo de limitele inerent induse de vârsta autoarei. Nu am nici cea mai mică îndoială că avem în față doar un prim capitol, inaugural, al unui discurs profesional ce se va dezvălui în anii următori."

(Conf.Univ.Dr. Mircea Maniu, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai)

"Convergența sustenabilă este privită nu numai ca **obiectiv și cerință** implacabile **pentru asigurarea progresului economico-social** al statelor ce aspiră la valențele de "cetățean european" cu drepturi depline, ci analizată cu profesionalism și realism, pune în lumină rolul raportului dintre general și particular în **strategia** procesului atât de complex și necesar (mai ales pentru statele emergente) **aderarea la UE și SME**. "

(*Prof.Univ.Dr. Gheorghe Ciobanu, Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, Universitatea Babeș-Bolyai*)

UNIVERSITAS • NAPOCENSIS
ROMANIA
PRESA UNIVERSITARĂ

ISBN: 978-973-595-748-3